

УДК 378.091.322-051:78

*Пен Чжу,
аспірант кафедри педагогічного мистецтва
і фортепіанного виконавства
НПУ ім. М. П. Драгоманова, м. Київ*

МУЗИЧНИЙ ТВІР ЯК ОБ'ЄКТ ВИКОНАВСЬКОЇ САМОПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

***Анотація.** У статті висвітлено актуальні питання інтерпретації музичних творів майбутніми педагогами-музикантами у процесі їх виконавської самопідготовки. Автором окреслено основні чинники, що впливають на якість художньо-педагогічної інтерпретації твору як предмету музичного виконавства та засобу навчання і виховання учнів на уроках музики. Запропоновано інноваційні способи розробки художнього та методичного векторів опанування музичних зразків на прикладі самопідготовки студентів до виробничої практики.*

***Ключові слова:** самостійна робота, музично-виконавська підготовка, художній образ, художньо-педагогічна інтерпретація, методичний супровід.*

***Постановка проблеми.** Освітня галузь «Мистецтво» висуває підвищені вимоги до професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів, що пов'язані з формуванням у фахівців таких якостей, як мобільність, гнучкість, естетичний смак, високі художньо-виконавські можливості. Вчитель має бути підготовлений до формування в учнів художньої культури у процесі сприймання, інтерпретації, оцінювання та виконання ними музичних творів через*

систему ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей, що наголошено в працях С. Горбенка, А. Козир, Л. Масол, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Хижної, О. Щолокової та інших.

Для того, щоб ефективно вирішувати поставлені завдання, необхідно активізувати виконавсько-практичну підготовку та самопідготовку майбутніх учителів музики, оскільки саме означений вид підготовки зорієнтовувано на оволодіння досвіду безпосередньої мистецько-педагогічної діяльності. З іншого боку, в педагогічній науці є проблеми, пов'язані з дослідженням інтерпретаційних можливостей майбутніх педагогів-музикантів.

Аналіз досліджень і публікацій із проблеми, виокремлення невирішених її частин. У музичній педагогіці накопичено значний досвід вирішення проблем виконавської діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. Зокрема, ученими розглянуто питання формування виконавських умінь (І. Гринчук, В. Крицький, Є. Куришев, В. Муцмахер), виконавської майстерності (М. Давидов, І. Мостова, Т. Юник), індивідуального стилю виконавської діяльності та розвитку виконавських якостей студентів (Є. Йоркіна, Є. Скрипкіна), їх музично-педагогічної та виконавської культури (С. Єгорова, Н. Згурська, В. Міshedченко, С. Деніжна). Однак, незважаючи на вагомий науковий доробок у зазначеній сфері, організаційно-методичні аспекти навчально-виховної роботи з учнями засобами виконавської діяльності ґрунтовно не вивчено. Попри значну кількість наукових досліджень, що розкривають сутність та механізми художньої інтерпретації музичних творів майбутніх педагогів-музикантів (О. Андрейко, О. Горбенко, Н. Жукова, Н. Згурська, В. Крицький, М. Михаськова, Н. Мозгальова, Г. Саїк, Н. Цюлюпа,

О. Щербініна) досі недостатньо з'ясовано змістові та операціональні моменти більш складного виду інтерпретації – художньо-педагогічної, що спрямована на розуміння художнього твору не тільки як предмету музичного виконавства, але й як засобу навчання і виховання учнів на уроках музики та в позакласній роботі.

Метою статті є висвітлення ролі художніх та педагогічних векторів інтерпретації музичних творів майбутніми учителями музики, з'ясування шляхів їх практичного втілення у процесі виконавської самопідготовки.

Виклад основного матеріалу. У «Концепції загальної мистецької освіти» зазначається, що мистецтво як універсальний засіб особистісного розвитку має унікальні можливості впливу на дитину, виявлення її індивідуальних здібностей, формування різнобічних естетичних потреб та інтересів. Мистецтво демонструє здатність надзвичайно коректно формувати у молодого покоління особистісно-ціннісне ставлення до дійсності, розвивати естетичну свідомість, загальнокультурну і художню компетентність, здатність до самореалізації, потребу в духовному самовдосконаленні [3].

У процесі розвитку музично-педагогічної освіти склалася певна система інструментальної, вокальної, диригентсько-хорової підготовки учителів музики, що відрізняється від підготовки музикантів-виконавців у мистецьких ВНЗ. Це зумовлено різними цілями та завданнями майбутньої практичної діяльності фахівців. Якщо головною метою діяльності музиканта-виконавця є концертне представлення твору і найповніше розкриття перед слухачами його художнього змісту, то перед вчителем постає двоєдина мета, пов'язана з

формуванням засобами цього твору музичної культури учнів, їхніх ціннісних орієнтацій.

Науковцями доведено, що якість підготовки фахівців значною мірою визначає їх самостійна робота (А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Бондар, О. Мороз). У теорії та методиці професійного навчання самостійну роботу студентів досліджували В. Буряк, Е. Голант, В. Луценко, М. Махмутов, П. Підкасистий, А. Усова, І. Хом'юк, Г. Шайдур, Н. Шишкіна та інші. Вчені впевнені: формування висококваліфікованих фахівців в сучасних умовах неможливе без залучення їх до самостійної роботи як цілеспрямованої сукупності суб'єктних дій студента під керівництвом викладача. Доведено, що самостійність –це інтегральна якість особистості, яка визначає її можливості здійснювати роботу власними силами на основі формування якостей рефлексивного керування.

Організація музично-виконавської самопідготовки майбутніх педагогів-музикантів пов'язана з цілою низкою достатньо складних педагогічних проблем, а саме: з відсутністю чітких методик щодо формування умінь самостійної роботи; з труднощами розрахунку реального бюджету часу студентів, відведеного на самопідготовку, і його раціональним використанням; з розробкою шляхів оптимального поєднання самостійної навчальної, пізнавальної та наукової діяльності [5].

У такому контексті *виконавську самопідготовку майбутніх учителів музики* пропонуємо розглядати, виходячи з розуміння її як виду навчально-професійної діяльності, спрямованої на самостійне оволодіння студентами фаховими компетентностями під керівництвом викладачів фахових дисциплін. Зміст самопідготовки студента з фахових дисциплін визначається навчальними програмами, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Дослідження мистецтвознавців засвідчують, що музичне виконавство – це єдиний засіб, за допомогою якого музика матеріалізується в об'єктивній (звуковій) реальності, виявляється у своєму видовому, стилістичному і жанровому розмаїтті, стає об'єктом сприймання та почуттєво-емоційного переживання, виконує притаманні їй соціально-освітні функції (Н. Жайворонок, М. Каган, О. Лосєв, Л. Мазель, В. Медушевський). Цей феномен вивчали філософи античності й середньовіччя, аналізували теоретики музики і музиканти-практики доби класицизму й романтизму, дослідники різних гуманітарних наук ХХ – початку ХХІ ст. У наш час зусилля науковців спрямовуються на осмислення музичного виконавства як художньо-творчої діяльності (В. Белікова, О. Бодіна, М. Каган), як процесу інтерпретації музичних творів (Є. Губенко, А. Іваницький, Н. Корихалова, П. Круль, О. Маркова, В. Москаленко), а також розглядаються в контексті проблем становлення виконавських шкіл та окремих творчих колективів (Н. Гуральник, П. Ковалик та інші).

Окремий напрям осмислення музичного виконавства складають музично-педагогічні праці, в яких обґрунтовуються теоретико-методологічні засади навчання співу, гри на різних інструментах, диригуванню (Л. Баренбойм, Л. Гінзбург, О. Горбенко, М. Давидов, К. Ігумнов, Г. Коган, В. Крицький, І. Мусін, Г. Ніколаї). Дослідники розглядають виконавство як вид мистецько-педагогічної діяльності, як художньо-освітній процес, зумовлений, з одного боку, стильовими, жанровими, художньо-виражальними, формотворчими та техніко-виконавськими чинниками, а з іншого – педагогічними закономірностями.

У виконавській підготовці фахівців основною категорією і предметом художньої-педагогічної

діяльності виступає музичний твір. З позицій сучасного музикознавства та філософії це поняття має глибокий, багатогранний, проблемно-дискусивний зміст (М. Бердяєв, Р. Інгарден, Ю. Кочнев, О. Лосєв, І. Суханцева, М. Хайдеггер), що розглядається вченими у ракурсах знакового предмету, інформаційного повідомлення, перцептивного процесу, продукту когнітивної активності тощо.. Виходячи з того, що музика вважається особливим продуктом творчої діяльності людини і пов'язана зі створенням художніх образів-ідей, музичний твір можна трактувати як ідеальний феномен, кінцевий продукт творчості.

Так, С. Шип, узагальнюючи позиції відомих мистецтвознавців А. Мухи, Н. Корихалової, В. Москаленко, Н. Герасимової-Персидської вважає, що музичний твір – це ідеальна і водночас фізично-реальна звукова форма із властивим їй узагальненим сенсом, збережена в колективній пам'яті (культурній традиції), що впливає на індивідуальне уявлення людей, а також ідеальна модель інтонаційних дій, створена композитором, оранжувальником, музикантом-виконавцем. Саме такий універсальний мистецький феномен, створений, сприйнятий і усвідомлений в контексті конкретних обставин місця, часу, соціуму, етносу та подій, слугує основою для співу, гри на інструменті, диригування [4, с. 12-13].

Поділяючи позицію дослідників процесу фахової підготовки педагогів-музикантів щодо необхідності взаємоузгодження теоретичної та практичної складових у музично-виконавських діях учителя, ми акцентуємо увагу на існуванні суперечності між педагогічними та спеціальними мистецькими функціями його досвіду, що знаходять прояв у недостатньо розвинутій здатності студентів переносити музично-виконавські уміння у

сферу його безпосередньої практичної роботи (О. Горбенко, Л. Гусейнова, Г. Ніколаї, Н. Цюлюпа).

У такому разі, розглядаючи музично-виконавську діяльність майбутніх педагогів-музикантів у контексті виробничих ситуацій, слушно тлумачити її як *виконавсько-педагогічну*, що, з одного боку, синтезує продуктивні характеристики педагогічних дій учителя, а з іншого, – відображає специфічні мистецькі якості особистості, в тому числі здатність до адекватної художньої інтерпретації. Метою досліджуваної діяльності є не тільки створення майбутнім педагогом-музикантом виразного, адекватного художнього образу твору, але й оволодіння методикою його застосування в залежності від поставлених навчально-виховних задач. Важливо, аби сутнісні ознаки і властивості, що характеризують музику як вид мистецтва, а також унікальність музичного змісту та форми конкретного твору, стали основою для розробки яскравих і продуктивних методів музичного навчання, забезпечили б активне формування інтересу студентів до організації пізнавальної та виконавської діяльності учнів.

Аналіз досліджень проблем раціональної організації, планування й контролю самостійної роботи студентів засвідчує, що активізація та підвищення її продуктивності є важливими завданнями удосконалення навчально-виховного процесу (А. Архангельський, В. Буряк, С. Голант, В. Козаков, О. Молібог, М. Нікандров, П. Підкасистий). Ученими доведено, що студенти, які володіють навичками самостійної роботи, активніше і глибше засвоюють навчальний матеріал, виявляються краще підготовленими до творчої праці, до самоосвіти і продовження навчання. Основними показниками рівня підготовленості студента до самостійної роботи визначають: вміння планувати свою діяльність, бачити варіативні шляхи досягнення

поставленої мети й обирати найбільш раціональні, вміння визначати головну думку в здобутій інформації; володіння навичками стислої демонстрації нового матеріалу; вміння виконувати різні види фіксації отриманої інформації (тези, виписки, цитування тощо) [2].

Результати наукових досліджень засвідчують, що оптимізація фахової підготовки майбутніх учителів залежить від міри «педагогізації» спеціальних, в тому числі музично-виконавських, дисциплін, від надання спрямованості їх змісту на майбутню професію. Лише за таких педагогічних умов сформовані у студентів виконавські уміння з постановки голосу, гри на інструменті, вокально-хорової роботи стануть реальним механізмом розвитку їх творчого потенціалу та педагогічної майстерності (Г. Падалка, О. Щолокова, О. Ростовський, О. Олексюк). Вчені зазначають, що нехтування педагогічною складовою музично-виконавської діяльності призводить до мозаїчності знань та умінь студентів, до невміння надати їм необхідного виробничо-практичного спрямування. Навчити студентів здійснювати художньо-педагогічну інтерпретацію музичного твору – важливе завдання виконавської підготовки вчителів, одна з компетентностей, без якої продуктивна робота за фахом втрачає свій сенс.

Із вищезазначених педагогічних позицій вбачається правомірним і розуміння музично-виконавської підготовки студентів як системно-інтегрованого явища, що характеризується позитивною установкою на виконавську діяльність, загальною та спеціальною освіченістю, виконавською культурою і виконавськими якостями, що продуктивно реалізуються в музичній діяльності. Тоді цілком логічно говорити про *художньо-педагогічну інтерпретацію* як більш складне

мистецько-педагогічне утворення, що відповідає не тільки музичним, але й педагогічним закономірностям та принципам.

Майбутнім педагогам як музикантам-виконавцям під час самопідготовки до навчальної та виробничої практик потрібно глибоко зрозуміти специфіку виконавсько-педагогічної діяльності та вміти зреалізувати її у власних діях. Так, практикантам у моделюванні педагогічних ситуацій та підготовці до музичного заняття важливо орієнтуватись у системі виконавсько-педагогічних дій, що охоплюють: усвідомлюваний процес побудови власної виконавської концепції; дії, спрямовані на її реалізацію, в тому числі створення виконавської трактовки в «живому» звучанні; розробку «методичного супроводу» до музичного твору (розробку навчальних, виховних та розвивальних завдань, проектування та практичну реалізацію спроектованих ситуацій, аналіз труднощів розуміння та виконання музичного матеріалу учнями тощо) [1].

Результатом виконавської самопідготовки студента у контексті художньо-педагогічного осягнення музичного твору (вокального або інструментального) може бути підготовленість до його використання у практичній роботі з учнями з позицій:

- здатності створити адекватний художній образ у процесі виконавської інтерпретації,
- спроможності художньо-виконавського аналізу власних виконавських дій,
- можливості здійснити педагогічний аналіз твору щодо його використання для вирішення виховних, дидактичних та розвивальних завдань на уроці музики та в позакласній роботі;
- готовності до моделювання педагогічної ситуації щодо взаємодії з учнями на основі даного музичного твору.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок із напрямку. Таким чином, музично-виконавська діяльність майбутніх учителів музики розглядається як система художнього особистісно-фахового розвитку і, в той же час, як процес набуття практичних виконавських знань, умінь, навичок, способів дій, необхідних для виконання своєї професійної ролі. У зв'язку з цим важливим вбачається розробка художнього та педагогічного векторів інтерпретації музичних творів майбутніми педагогами-музикантами в процесі самопідготовки, з'ясування шляхів їх практичного утілення.

Можна стверджувати, що музично-виконавська самопідготовка повинна бути чітко орієнтована на формування цілісного комплексу фахових компетентностей студентів, серед яких конче необхідним вбачається здатність до адекватної інтерпретації музичного твору зі збереженням балансу художнього та методичного компонентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бодрова Т. О. Виховна робота вчителя музики в позаурочний час. *Мистецтво та освіта*. 2013. № 1. С. 21-27.
2. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение: учебн. пособ. Киев : Высшая школа, 1990. 145 с.
3. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.
4. Шип С. В. Что такое музыкальное произведение? Наук. часопис Національного педагогічно університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. Вип. 18 (23). Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. С. 8-13.

5. Bodrova T. Personal Resours in Teachers' Training of Musical Arts Education. Intellectual Archive. Toronto: Shiny World Corp., 2015. Vol. 4, Number 6. PP. 141-150.

REFERENCES

1. Bodrova T. O. (2013). Vy`xovna robota vchy`telya muzy`ky` v pozaurochny`j chas. *My`steczstvo ta osvita*. 2013. # 1. S. 21–27.

2. Kozakov V. A. (1990). Samostoyatel`naya rabota studentov y` ee y`nformacy`onno-metody`cheskoe obespecheny`e: uchebn. posob. Ky`ev : Vysshaya shkola, 1990. 145 s.

3. Masol L. M. (2006). Zagal`na my`stecz`ka osvita: teoriya i prakty`ka: monografiya. Ky`yiv: Promin`, 2006. 432s.

4. Shy`p S. V. (2015). Chto takoe muzykal`noe proy`vedeny`e? *Nauk. chasopy`s Nacional`nogo pedagogichno universy`tetu im. M. P. Dragomanova. Seriya 14. Teoriya i metody`ka my`stecz`koyi osvity`*: zb. nauk. prac`. Vy`p. 18 (23). Ky`yiv : NPU im. M. P. Dragomanova, 2015. S. 8–13.

5. Bodrova T. (2015). Personal Resours in Teachers' Training of Musical Arts Education. Intellectual Archive. Toronto: Shiny World Corp., 2015. Vol. 4, Number 6. S. 141-150.

Zhu Peng. Music piece as object of carrying out self-study of future teachers of music.

Abstract. In the article the questions of interpretation of musical works of the future teachers-musicians in the process of performing self-study.

Aim of the article – to expose the features of independent prosecution of piece of music, to give description to the process of self-study of students in the context of professional activity. An author are

investigational contradiction between the pedagogical and special artistic functions of experience of teacher, contradiction between the necessity of self-perfection and absence of clear methodologies of forming of abilities of independent work.

Anauthor is consider factors that in fluence on quality of artistically-pedagogical interpretation of works as the article of the musical carrying out, and also as facilities of educating and education students on the lessons of music. The variant of development offers artistic and methodical vector of mastering of musical standards on the example of self-tuition of students pedagogical practice.

Key words: *independent work, musically-carrying out preparation, art-image, artistically-pedagogical interpretation, methodical providing.*

Чжу Пен. Музыкальное произведение как объект исполнительской самоподготовки будущих учителей музыки.

Аннотация. *В статье отражены вопросы интерпретации музыкальных произведений будущими педагогами-музыкантами в процессе их исполнительской самоподготовки. Автором рассмотрены факторы, которые влияют на качество художественно-педагогической интерпретации произведения как предмета музыкального исполнительства, а также как средства обучения и воспитания учащихся на уроках музыки. Предложено вариант разработки художественного и методического векторов освоения музыкальных образцов на примере самоподготовки студентов к педагогической практике.*

Ключевые слова: *художественный образ, самостоятельная работа, музыкально-исполнительская подготовка, художественно-педагогическая интерпретация, методическое сопровождение.*